

Maria
Anastasiu

Irod cel Mare, cel mai urât dintre pământenii

„Iată Irod, valul înspumat, caută să-L înece pe Domnul mărilor!”

Sf. Cuv. Efrem Sirul, *Imnele Nașterii și Arătării Domnului*

Oricui visează să meargă la Ierusalim, îi recomand să-și deschisă o mică fereastră în programul supraîncărcat de vizite și fotografii, autobuze și hoteluri, biserici și bazare, bilete de avion și suveniruri, coborâri și urcări printre, pe și sub dealurile acelea palide și prăfoase (pe care, în inocența lor geografică, evreii le numesc munți), ca să se oprească, măcar o dată, sus, în Muntele Măslinilor și să privească de acolo orașul vechi, la apus de soare. Experiența este incomparabilă, absolut de neuitat – panorama Ierusalimului e un palimpsest de ziduri, arbori și morminte, un amestec de epoci înghesuindu-se unele în altele, luptându-se pentru fiecare centimetru pătrat, chinându-se, care mai de care, să iasă la suprafață, atât de omogen, însă, încât orașul pare că a fost proiectat ca să arate așa de la bun început, încât, dacă nu i-ai cunoaște istoria, ai putea să-ți închipui că tot ceea ce vezi a fost construit odată. Când îți arunci un ochi pe panta aceea abruptă, în aburul auriu al apusului, privirea îți e inevitabil atrasă de cupola imensă, acoperită cu foiță de aur, a Domului Stâncii, sfidătoare, fantastică, imposibil de ratat, eclipsând, practic, Biserica Sfântului Mormânt. Soarele îi este cel mai bun complice, iar acum, la hotarul dintre zi și noapte, pare că se privește în domul colosal ca-ntr-o oglindă, că-și despletește părul peste el, găsindu-și, în sfârșit, geamănul.

Dar toată această strălucire pălește în comparație cu cea a marelui Templu, al celui de-al Doilea Templu din Ierusalim, așa cum era el în forma sa finală pe care romanii au nimicit-o¹. Despre grandiosul locaș de cult, demn de a figura în lista minunilor antice, ne spune Iosif Flavius: „era acoperit peste tot cu plăci de aur și la răsăritul soarelui reflecta lumina într-o splendoare incandescentă, făcându-i pe toți cei care se forțau să se uite la el, să-și întoarcă privirea, așa cum i-ar fi făcut soarele însuși”²,

¹ Această variantă finală a Templului a fost arsă în anul 70 d. Hr. de cuceritorii romani ai lui Titus.

² Iosif FLAVIUS, *Antichități iudaice*, trad. de Ion Acsan, Ed. Hasefer, București, 2001

arătând, de la distanță, „ca un munte acoperit cu zăpadă”³. Aici a predicat Mântuitorul Hristos, aici a făcut minuni, aici a spus că Se găsește în casa Tatălui Său, aici apostolii veneau să se închine chiar și după Cincizecime, în acest templu rămas în istorie cu numele de Templul lui Irod. Da, e vorba despre acel Irod, cel care a poruncit uciderea a paisprezece mii de prunci.

Pentru a descifra arhitectura mentală a acestui tiran devenit legendă, pentru a pricepe cum de un om, în deplinătatea facultăților mintale, poate ordona un veritabil holocaust împotriva unor copii „de doi ani și mai jos”⁴, trebuie să intrăm într-un teritoriu care depășește până și limitele anormalului și să sondăm adânc în istorie, cu sute de ani înaintea nașterii lui Irod, când poporul iudeu se afla sub robia babilonică, iar Vechiul Testament era încă o carte neterminată. Trebuie, mai presus de toate, să-l reintegrăm în epocă. Ceea ce nu menționează *Biblia* este că regele, (vorba vine) iudeu, a fost un personaj deosebit de important în viața unora dintre cei mai mari oameni ai timpului său și, de altfel, ai tuturor timpurilor: Octavian Augustus, Marc Antoniu, Cleopatra. Dar nu numai turbulenta istorie a sec. I î. Hr. este parte intrinsecă din viața lui Irod, ci și una dintre cele mai cumplite povești de familie care s-au petrecut vreodată. Pe lângă familia sa, intrigile familiei Borgia par subiectul unei telenovele, iar Henric al VIII-lea și Ivan cel Groaznic, niște bieți copii. Însurat de zece ori, Irod era, zice același Flavius, „binecuvântat cu toate avantajele înfățișării, minții și trupului”⁵, dar și „sclavul pasiunilor lui”⁶.

Cum a ajuns însă pe tronul Iudeii? Totul începe cu interminabila criză politică a Macabeilor sau a dinastiei Hasmoneilor, după numele ei oficial. Voi evita să fiu absorbită de această gaură neagră care este războiul civil hasmoneic, prezentând doar ceea are relevanță pentru viața lui Irod. Anume: Hircan al II-lea, fost rege al regatului iudeu, îl avea ca sfetnic principal pe Antipater, tatăl lui Irod cel Mare, un idumeu al cărui părinte se convertise la iudaism cu forța, atunci când Ioan Hircan I îi obligase pe edomiți să-și schimbe religia dacă vor să-și păstreze pământurile. Antipater era, deci, un străin, aflat abia la a doua generație iudaizată, străin, însă, și în Edomul al cărui guvernator era, căci familia i se trăgea, de fapt, de pe coasta feniciană. Soția lui era o prințesă nabateeană din faimoasa Petra, prin urmare, viitorul rege Irod va fi orice numai nu evreu. Hircan este ajutat de Antipater în lupta împotriva celui alt frate Macabeu, Aristobul, care deținea Ierusalimul, dar toate acestea nu mai au nicio relevanță căci

³ Ibidem.

⁴ *Matei* II, 16 „Iar când Irod a văzut că a fost amăgit de magi, s-a mâniat foarte și, trimițând a ucis pe toți pruncii care erau în Betleem și în toate hotarele lui, de doi ani și mai jos, după timpul pe care îl aflase de la magi”.

⁵ Iosif FLAVIUS, *Antichități iudaice*, trad. de Ion Acsan, Ed. Hasefer, București, 2001

⁶ Ibidem.

Imperiul Roman, în persoana lui Pompei, își întindea brațele lacome înspre Iudeea, ca iedera. Neputând să ajungă la o înțelegere cu Aristobul, triumvirul ia cu asalt Templul, îi omoară preoții, desființează monarhia și-l numește pe Hircan mare preot, asociindu-i-l la guvernare pe Antipater care va deține, în realitate, toată puterea.

Acum înțelegem, în sfârșit, de ce Dumnezeu l-a ales pe Cezar să fie învingător și dictatorul Romei, chiar dacă nu era cu nimic mai puțin vicios decât colegii săi triumviri. Amândoi se vor face vinovați de sacrilegiu împotriva Dumnezeului Celui Preaînalt. Pompei, curios ca toți păgânii, care erau, pur și simplu, fascinați de misterul marelui Templu, va pătrunde în Sfânta Sfințelor, acolo unde nici măcar arhiereul nu intra decât o dată pe an. Nu va fura, însă, nimic. Puțin mai târziu, Crassus, celebru pentru avariția lui, își va finanța expediția împotriva Imperiului Part, jefuind toate bogățiile Templului și până și grinda de aur masiv din Sfânta Sfințelor. Jaful nu i-a folosit la nimic, părții îi vor face praf armata, iar regele lor, Orodes al II-lea, îi va primi cu bucurie capul, turnându-i aur topit în gură, ca să se sature, spunea el, de ce și-a dorit toată viața. Cinci ani mai târziu, capul lui Pompei va ajunge în mâinile lui Cezar care, așa cum rivalul său avusese, cel puțin, bunul simț să nu prade Templul, tot așa se va abține de la orice gest grandoman à la Orodes.

Putem să ne închipuim lesne spaima pe care a tras-o Antipater când l-a văzut pe protectorul său înfrânt. Era imperativ să-i intre în grații lui Cezar, iar ocazia nu a întârziat să i se ofere, absolut strălucită. Dictatorul roman, de acum aliat al Cleopatrei, se afla în Alexandria când egiptenii s-au răsculat împotriva acestui străin. Și ar fi câștigat, iar istoria lumii ar fi fost alta, dacă, cu un oportunism de excepție pe care-l va transmite din plin fiului său, idumeul nostru nu ar fi venit să-l ajute cu trei mii de soldați, ridicând, în același timp, la luptă populația evreiască a Egiptului. Cezar era salvat, prin urmare i-a păstrat pe liderii din Iudeea, oferindu-i lui Antipater puteri sporite ca procurator al întregului ținut. Tânărul Irod devine guvernatorul Galileii. Aici își va începe cariera de tiran, executând, fără consimțământul Sinedriului, un grup de luptători religioși.

Soarele lui Cezar apunea deja. Ajuns și el la zenit sub protecția razelor marelui roman, Antipater nu va supraviețui mai mult decât durează ora albastră, după ce apusul s-a mistuit. Încurcându-se în plasa obișnuită de intrigi, va fi otrăvit și, mai apoi, răzbunat de tiranicul său fiu. Din cenușa nopții care a urmat, o nouă zi se va ridica pe două picioare: primul Octavian, celălalt Marc Antoniu. Și, la fel ca tatăl lui înainte, inițial Irod se va orienta prost, împrietenindu-se mai mult cu cel din urmă. Acesta îl aruncă total în umbră pe moștenitorul Macabeu, oferindu-le de jure puterea lui Irod și fratelui său, Fasael. Dar acum intră poporul în

scenă. Poporul, care niciodată nu-l va accepta sau iubi pe Irod, care va vedea întotdeauna în el un parvenit de sorginte străină (indiferent câte eforturi va face acesta să-i câștige simpatia), apăsător de jugul roman, manifestat din plin prin frații edomiți, și încă foarte loial dinastiei sale, va profita de invazia părților ca să-l aducă la putere pe Antigon, nepotul lui Hircan. Porțile Ierusalimului sunt deschise pentru prințul Pacorus, moștenitorul lui Orodes, care îl impune pe Antigon, deopotrivă ca rege și mare preot. Fasael se sinucide sau e ucis. Și atunci Irod face ceea ce făceau toți bărbații înspăimântați ai acelor zile – se refugiază la Cleopatra. Pe drum, urmărit de oamenii noului rege, are o tentativă de suicid de la care este oprit de gărzile care-i smulg arma din mână, de altfel, vom vedea că, în situațiile limită, gândul sinuciderii vor fi o componentă recurentă a personalității sale. Ușor, ușor, ni se conturează caracterul lui Irod: crud, avid de putere, pătimăș, teatral și, cel mai rău, extrem de labil psihic.

Cleopatra încearcă să-l rețină în Alexandria, dar el pleacă mai departe la Roma, de unde iradiau razele puterii. Acolo este primit ca un rege și făcut rege. Senatul îl declară *rex socius et amicus populi Romani*⁷, iar el părăsește clădirea Senatului escortat de Antoniu și Octavian. Astfel, la nici 40 de ani, Irod este „satelitul” suprem al Romei, având toată lumina ei în spate.

Acum începe o serie de lupte sângeroase pentru recăștigarea ludeii și înfrângerea părților, în care proaspătul rege îi salvează viața lui Marc Antoniu, prins într-o ambuscadă. Cei doi se îmbrățișează în fața armatei romane care îi dă regelui iudeu onorul, rezultatul acestui episod e că o oaste de treizecișase

de mii de romani va asedia Ierusalimul pentru el, asediul finalizându-se printr-un măcel atât de îngrozitor, încât Irod a fost nevoit să-i mituiască pe romani ca să înceteze. Ar fi interesant de știut dacă și-a dat seama sau nu atunci că ierusalimitenii nu vor uita masacrul niciodată, că acesta era unul dintre momentele fără întoarcere din formarea reputației sale. Antigon e decapitat, Irod ucide 45 din 71 de membri ai Sinedriului și cu ei și nădejdea evreilor într-o guvernare proprie. În cinstea lui Marc Antoniu, clădește fortăreața Antonia, imensă și somptuoasă, dominând peisajul. Aceasta avea să fie locul pretoriului unde a fost condamnat la moarte Mântuitorul Hristos, de aici începând Via Dolorosa.

Pentru că tot l-am menționat pe Henric al VIII-lea, ducând comparația mai departe, merită amintit că și Irod a avut o Anne Boleyn. Mariamna Hasmoneea, a doua soție a tiranului în discuție (după ce o repudiasse pe prima), este, însă, o figură incomparabil mai controversată decât regina englezoaică. S-ar putea afirma că, fiind Macabee, nepoată a doi regi, Irod se căsătorise cu ea ca să-și consolideze domnia, dar adevărul e că, spre deosebire de majoritatea aristocraților, mariajele sale nu aveau nimic de-a face cu vreun calcul politic. Vom reveni asupra căsniciei lor dezastruoase, momentan avem să ne luptăm cu un alt balaur – Alexandra, mama Mariamnei. Din aceleași motive pentru care poporul nu-l voia pe Irod ca rege, nici ei nu-i convenea să-l aibă de ginere, pentru spița ei regală aceasta era o mezalianță inadmisibilă. Și apoi, mai avea și un fiu adolescent, pe care visa să-l facă mare preot, însă Irod nu-l înghițea din pricina popularității sale extraordinare, așa că a pus pe altcineva în loc, moment în care începe o conspirație a femeilor, având-o ca vârf de lance pe nimeni alta decât regina Nilului, ce râvnea

⁷ În limba română – rege aliat și prieten al poporului roman.

de ceva vreme la Iudeea pe care o stăpâniseră strămoșii ei Ptolemei⁸. Antoniu îi oferise deja multe teritorii levantine, iar Irod fusese nevoit să-i dea, în arendă, plantațiile cu arbori de balsam din Ierihon (parte extrem de prețioasă a exportului evreiesc), regina deținând aproape tot litoralul iudaic, din care lui Irod nu-i mai revenea decât Gaza. Cleopatra a fost de acord să-l ajute pe tânărul prinț să ia coroana, iar Alexandra și Mariamna l-au determinat pe Marc Antoniu să-l cheme la el, însă Irod se sperie și nu-l lasă să plece. Din nou se poate vedea cât de mult îi iubeau oamenii pe Macabei în detrimentul lui Irod – nemaiputând rezista presiunii populare, ca și insistențelor Mariamnei, îl face, în cele din urmă, mare preot. Mulțimile sunt extaziate să-l vadă pe minunatul tânăr în haine de arhieru – o altă ocazie în care regele pricepe cât e de neîubit, de singur. Din invidie sau teamă, ori poate din amândouă, își va asasina cumnatul mișelește, punând să fie înecat. Femeile Macabee, orașul întreg și toată țara Iudeii au fost cuprinse de un doliu profund, se pare că însuși Irod, cu o prefăcătorie excelentă ori cu labilitatea sa mentală specifică, a plâns la înmormântarea lui.

Cleopatra, obișnuită să primească întotdeauna ce vrea, îl montează împotriva lui Irod pe vechiul său prieten, Antoniu. Chemat de general în Siria, știind că i se joacă întreaga viață pe o carte, Irod se pregătește de drum, poruncind în taină ca, dacă va fi omorât, imediat Mariamna să fie ucisă. Iosif, viceregele și unchiul său, îi va spune reginei că soțul o iubește atât de mult, încât preferă s-o omoare ca să nu mai trăiască fără el, dar vestea are un efect năucitor asupra mamei și ficei care nu văd nimic înduioșător în nebunia tiranului și

plănuiesc să fugă. Din fericire pentru ele, lui Irod îi reușește o împăcare desăvârșită cu puternicul roman, pe urmă se împacă și cu soția, plângând împreună și îmbrățișându-se. Numai că o altă femeie intră în scenă, sora lui Irod, Salomeea, care o acuză pe Mariamna de adulter cu Iosif. Deși, inițial, nu-i dă crezare, când regina nu se poate abține să-l întrebe de ordinul lui dubios de execuție, Irod devine convins că viceregele nu i-ar fi putut destăinui secretul decât dacă ar fi ajuns amândoi la o mare apropiere, fapt pentru care își omoară unchiul. Totuși, pe Mariamna o lasă în viață.

În anul 34 î. Hr., neputând accepta înfrângerea, Cleopatra vizitează curtea Iudeii. Irod nu e deloc impresionat și pune la cale asasinarea ei, dar sfetnicii săi îl opresc de la o asemenea acțiune necugetată. Imperiul Roman trece printr-un alt apus de soare, lupta dintre Octavian și Antoniu devine inevitabilă, iar Bătălia de la Actium e un dezastru epic pentru cel de-al doilea⁹. Irod, care își oferise serviciile acestuia, face ceea ce a făcut și tatăl său când a trecut din tabăra învinșilor în cea a învingătorilor. Lingușește, minte, se prosternează, merge la Octavian în Rhodos și-și pune coroana la picioarele învingătorului, desigur, nu înainte de a ordona iarăși ca, dacă nu se va mai întoarce, să-i fie ucisă soția. Irod îi cere lui Augustus să nu se gândească al cui prieten a fost, ci ce fel de prieten era, iar acesta, întocmai ca Cezar înainte, dă dovadă de aceeași clemență, fără îndoială, mai puțin impresionat de ploconeliile idumeului, fiind conștient de valoarea politică a unui oportunist veritabil. Și el, și Marcus Agrippa, marele său comandat și loctiitor, devin prieteni la cataramă cu Irod, atât de apropiați că Iosif Flavius spune: „În afară de Agrippa,

⁹ În urma ei, și Marc Antoniu, și Cleopatra se sinucid, el crezând că regina se omorâse deja, iar ea ca să scape de umilința de a fi prizoniera lui Octavian.

Cezar nu prefera pe nimeni altcineva decât pe Irod, iar Agrippa, în afară de Cezar, nu avea prieten mai bun decât Irod¹⁰. În anii ce vor urma, regele Iudeii își va lua revanșa totală față de regina decedată a Egiptului, anexând teritorii imense la regatul său și „moștenind” o parte însemnată din personalul Cleopatrei. Pentru a sărbători victoria lui Octavian, va patrona ridicarea unui teatru și a unui hipodrom chiar la Ierusalim, organizând Jocurile Actiene¹¹, dar asta va înfuria încă o dată populația evreiască, fidelă tradițiilor sale monoteiste – se naște o conspirație anti-irodiană pe care Irod (la ce altceva ne-am fi așteptat?) o va îneca în sânge.

Căsnicia sa cu Mariamna avea să aibă parte de cel mai însângerat apus. Sătulă de condamnările la moarte pe care Irod i le trimitea, de fiecare dată când era în primejdie, ca pe niște scrisori de dragoste, regina începe să-l acuze pentru moartea fratelui ei, să-l umilească în public, să râdă de sora lui și originea ei plebee. Cele două femei se vor înfrunta până la moarte, Salomeea având câștig de cauză când îl convinge pe Irod că Mariamna îl făcuse să o iubească cu o poțiune magică. Torturați, eunucii ei au mărturisit tot ce li s-a cerut – încă o dată ne apare uluitoare credința profundă a atâtor oameni, de-a lungul mileniilor, că prin tortură se pot obține mărturii veridice. Regina e condamnată la moarte și moare cu demnitatea intactă a unei prințese Macabee. Mama ei, însă, se face de râs pentru toate secolele care vor urma, când o acuză pe Mariamna, ca să scape de o potențială pedeapsă. Mulțimea, efectiv, o huiduie. Profitând de depresia îngrozitoare de care se lasă cuprins regele, Alexandra are o ultimă tentativă de preluare a puterii și Irod o omoară, făcând și alte victime care erau chiar prieteni de-ai lui foarte buni. Regele se va plimba prin palat urlând după soția pierdută, poruncindu-le slugilor să i-o aducă și dând petreceri care sfârșeau în hohotele lui de plâns. Vreme de șapte ani i-a ținut trupul îmbălsămat în miere.

Acum avem ocazia să vedem și o altă față a lui Irod (singura suportabilă): Irod ca om de cultură, constructor neobosit, patron al artelor. Nu încap nicio îndoială că era un personaj citit, cosmopolit și cu o vastă perspectivă asupra lumii, ni se spune că era „fenician prin descendență, grec prin cultură, idumeu prin locul nașterii, evreu prin religie, ierusalimit prin locul de rezidență și roman prin cetățenie”¹². Avea tot ce-i trebuia, deci, ca să înțeleagă, în profunzime, complexitatea culturală a lumii civilizate, observăm adesea acest paradox la marii tirani ai lumii – mulți

¹⁰ Iosif Flavius, *Antichități iudaice*, trad. de Ion Acsan, Ed. Hasefer, București, 2001.

¹¹ Asemănătoare cu Jocurile Olimpice, având și o puternică tentă religioasă, fiind dedicate zeului Apollo. Erau organizate în mai multe părți ale Imperiului Roman, în cinstea victoriei de la Actium.

¹² Simon Sebag MONTEFIORE, *Ierusalim. Biografia unui oraș*, trad. de Luminița Gavrilă Cioroianu, Smaranda Nistor, Constantin Dumitru Pălcuș, Ed. Trei, București, 2012.

dintre ei tind să fie adevărați intelectuali, să iubească enorm lucrurile frumoase, cu același patos cu care iubesc să ucidă. Dovadă că, din păcate, arta și cultura nu sunt o garanție a moralității. Irod mai era și putred de bogat – se estimează că nimeni nu avea averi mai mari decât el în bazinul mediteraneean, în afară de împăratul roman, deținând drepturi până și asupra exploatărilor miniere din insula Cipru. Zelul cu care a început să reconstruiască Ierusalimul nu arată, însă, decât un singur lucru: obsesia de a fi acceptat de popor ca un Solomon, un rege măreț și iubit, regele regiilor. De la un nou sistem de fortificații, până la un alt palat regal, grădini și sisteme de irigație, toate de un lux strivitor și un bun gust desăvârșit, n-a făcut rabat la nicio cheltuială și, totuși, când a murit, i-a lăsat un milion de drahme lui Augustus, fără să-i aducă vreun prejudiciu familiei moștenitoare. Cât despre Templu, aici s-a întrecut pe sine. Folosind tehnologii de ultimă oră, cele mai scumpe materiale și cea mai bună mână de lucru, Irod, practic, a refăcut Al Doilea Templu, acesta fiind probabil cel mai mare proiect arhitectural al secolului. A fost nevoie de o întreagă muncă de convingere ca cetățenii să accepte demolarea vechilor clădiri, cu toții temându-se că proiectul fantasmagoric al regelui nu avea cum să fie finalizat, dar Irod și-a respectat cu sfințenie cuvântul. Pentru că Templul original al lui Solomon fusese construit fără zgomot, Irod a avut grijă să repete tradiția, prelucrând toate elementele componente în afara Muntelui Moria și asamblându-le în cea mai adâncă liniște. La inaugurare a sacrificat trei sute de boi. Templul acesta țipa din toți porii săi auriți „iubiți-mă!”, ca și toate celelalte opere ale sale. Pe lângă reconstrucția Ierusalimului, a mai construit și alte orașe, ca Sebaste și Cezareea Maritima, iar când a venit o foamete mare și-a folosit aurul personal ca să cumpere cantități uriașe de grâne din Egipt. Și, totuși, între aceste fapte sublime și el însuși, și Dumnezeu a știut să facă distincția, și oamenii.

Curtea îi era un viespar fără pereche, soțiile, ca și numeroșii copii se urau unii pe alții, uneltirea era starea firească, status quo-ul palatului. Pedepsa i-a venit prin proprii fii, Alexandru și Aristobul, singurii care-l interesau, pentru că erau ai Mariamnei. Crescuți la Roma, sub ochiul atent al lui Augustus, cu sânge de Macabei în vine, aceștia își vorbeau de rău părintele și afirmău, sus și tare, că, atunci când vor pune mâna pe putere, le vor trata pe rudele lui Irod ca pe sclavi. Își iubiseră mama și nu-și iertaseră tatăl. Salomeea s-a grăbit să raporteze toate aceste nereguli, la intrigile ei adăugându-se și spusele lui Antipater, fiul cel mare al lui Irod, născut de prima soție. În cele din urmă, Irod i-a trimis împăratului un testament în care își desemna întâiul născut ca moștenitor, excluzându-i pe băieții Mariamnei de la tron, dar Octavian a depus eforturi să-i reconcilieze pe toți. A urmat o serie întreagă de intrigi și răsturnări de situație, de dovezi

mai mult sau mai puțin concludente în privința trădării fiilor rebeli, dintre care poate cel mai însemnat eveniment a fost visul în care regele l-a văzut pe Alexandru atacându-l cu un pumnal. Paranoia îl chinuia pe Irod din zi în zi mai tare. Copiii problemă vor fi sugrumați, iar Augustus, scârbit și el de cruzimea inepuizabilă a regelui, cunoscând interdicțiile din alimentația iudeilor, va rosti celebra frază: „Aș prefera să fiu porcul lui Irod, decât fiul lui”. Toate astea le-a făcut Irod și Mântuitorul Hristos încă nici nu Se născuse.

Apoi Mântuitorul Hristos S-a născut și toate spaimele, toate coșmarurile cele mai negre ale regelui au părut să se întrupeze în micul Prunc din Betleem. Ceea ce pentru o omenire întreagă a fost mântuirea, pentru Irod, acest antihrist mai înainte de Hristos, a devenit damnarea supremă. În condițiile în care nimeni niciodată nu păruse să-l iubească dezinteresat, în care toți îl urăseră, toți voiseră să-l detroneze, de la proprii copii, până la cel din urmă supus, regele și-a concentrat acum toată energia, toată mânia ucigașă împotriva singurului Care nu venise să-l piardă, ci să-l mântuiască. Împotriva singurului Care-l iubea. Căci Irod intelectualul cunoștea prea bine străvechile profeții despre Mesia. Cu siguranță, îl urmăriseră o viață întreagă cuvintele lui Ieremia care zice: „Nu va lipsi lui David bărbat care să șadă pe scaunul casei lui Israel”¹³. Iar el nu era din seminția lui David, el nu era nici măcar evreu. De aceea, la comanda lui, Nicolaus din Damasc, cronicarul curții¹⁴, îi fabricase o întreagă falsă genealogie în care strămoșii săi fuseseră nobili evrei din Ierusalim, duși în robia Babilonului. Acum, sabia, care-i stătuse de când se știa deasupra capului, avea să cadă în sfârșit – Se năștea moștenitorul adevărat, din casa lui David.

Bătrân și slăbit de propria existență oribilă, Irod privea îngrozit cum cerul dădea năvală, cum îi apunea soarele, ca să răsară altul mult mai strălucitor. Timpul era copt, ca un fruct pârguit gata să cadă de pe ramură, sau, cum spune Scriptura, venise plinirea vremii – *to plērōma tou chronou* (το πλήρωμα του χρόνου), în grecește, a cărei traducere mai exactă – *pleroma timpului* – implică înțelesuri infinit mai profunde. Sfântul Efrem Sirul, marele poet al veacului al IV-lea, face o dezvăluire cutremurătoare despre mamele din Betleem care, spune el, au venit să l se închine Mântuitorului Hristos: „Ele au prorocit despre pruncii lor că prin omorârea lor Îi vor fi aduși jertfă”¹⁵. Celor care nu dau crezare Evanghelistului Matei, susținând că masacrul pruncilor nu s-ar fi putut petrece deoarece Iosif Flavius nu-l menționează, le amintim, prin cuvintele exegetului biblic R. T. France,

¹³ *Ieremia XXXIII, 17.*

¹⁴ Care fusese înainte perceptorul copiilor Cleopatrei.

¹⁵ SFÂNTUL CUVIOS EFREM SIRUL, *Imnele Nașterii și Arătării Domnului* (7, 12), trad. de Diac. Ioan I. Ică Jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2010.

referitoare la lipsa acestui eveniment din Antichitățile iudaice, că „omorul câtorva prunci nu se compară cu asasinatelor spectaculare relatate de Iosif”¹⁶. Cu alte cuvinte, cronicarul, care nu era creștin, nu a simțit nevoia să mai scrie și despre moartea pruncilor, când oricum povestise alte o mie de crime ale lui Irod, mult mai însemnate din punct de vedere politic. Însă, adăugăm că există și surse păgâne care atestă pruncuciderea, spre exemplu Saturnalia lui Macrobius.

Cam în aceeași perioadă, Irod îl va înlătura de la o eventuală domnie și pe fiul său cel mare, suspectat de înaltă trădare, tot din pricina Salomeei. Așa se face loc în succesiune pentru Irod Antipa, viitorul ucigaș al Sfântului Ioan Botezătorul. Regele se va mai confrunta încă o dată cu ura mulțimii, când va avea proasta inspirație să instaleze un vultur aurit deasupra intrării în Templu. Cum orice chip cioplit de om sau animal era stric interzis în legea veche, o ceată de tineri l-au dat jos și l-au distrus. Irod era deja bolnav la pat când se petreceau toate astea, dar a mai găsit încă energia necesară să fie transportat până la teatrul din Ierihon, unde a ținut un discurs înflăcărat înaintea căpeteniilor evreiești, ce poate fi privit ca testamentul întregii sale vieți eșuate – regele îi ceartă pe iudei pentru lipsa lor de recunoștință față de binefacerile sale. Este ridicol și tragic, în același timp, patetismul cu care acest tiran sângeros, redus la neputință, se considera sincer nedreptățit de supușii lui. Și, ca să le demonstreze că era vrednic de iubire, îi va arde de vii pe nefericiții a căror singură vină fusese distrugerea unei statui.

Spectaculoasa boală a lui Irod este posibil să fi fost rezultatul unei insuficiențe venoase cronice, în tot cazul, întreaga sa regiune

pelviană s-a cangrenat și viermii au început să-l mănânce de viu, emanând o duhoare de nesuportat. Iosif Flaviu susține că regele era atât de speriat că nimeni nu-l va plânge, încât a întemnițat un grup numeros de căpetenii, cu ordinul ca, după moartea lui, acestea să fie ucise, ca poporul să se cufunde în jalea pe care atât de mult o râvnea pentru sine. Rudele supraviețuitoare, care, pare-se, nici ele nu-l iubeau vreun pic, vor avea însă grijă să-i nesocotească porunca. Nemaiputându-se nici el suferi, Irod încearcă iar să se sinucidă, dar nici măcar această jalnică tentativă nu-i reușește. Antipater, fiind închis într-o celulă din apropiere, aude hărmălaia soldaților care l-au salvat pe Irod și crede că tiranul a murit, sare în sus de bucurie și strigă să fie eliberat, căci acum este regele de drept al iudeilor. Temnicerul îi dă raportul bolnavului care, cu ultimele puteri, urlă ca fiul să-i fie îndată executat. La scurtă vreme după ce-și încununase opera ucigașă cu omorul primului său născut, Irod cel Mare, regele care voise să-L ucidă pe Dumnezeu, și-a dat duhul. Iar Arhelau, băiatul lui, a cântat și a dănuțuit de parcă ar fi fost cea mai mare sărbătoare.

*

În vreme ce omenirea a petrecut două mii de ani închinându-se la mormântul Pruncului din Betleem, pentru două mii de ani mormântul lui Irod a fost uitat. Abia în 2007 o echipă de arheologi a găsit ceva ce, corespunzând locației din *Antichitățile iudaice*, ar fi sarcofagul lui, dar unii istorici contestă această identificare. Există două variante, una mai tristă decât cealaltă pentru regele, care, cu atâta grijă, și-a pregătit un magnific loc de veci (sub o colină artificială de 64 de metri în diametru, la fortăreața Herodion): fie mormântul este în continuare pierdut, fie descoperirea din 2007 e corectă, dar asta înseamnă

¹⁶ R. T. FRANCE, *The Gospel of Matthew*, Ed. Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, Michigan, 2007.

că familia i-a oferit un sarcofag mult prea modest pentru un rege și, totodată, că evreii anti-irodieni, din deceniul al șaptelea al erei noastre, i-au devastat locul de veci și nu l-au lăsat nici după moarte în pace, căci trupul lui lipsește. Istoricul Seth Schwartz, specialist în civilizația clasică iudaică, spune despre el că: „Irod este probabil singurul personaj din istoria antică evreiască urât, în egală măsură, de evreii și creștinii din posteritate, rabinii, evangheliștii și Părinții Bisericii amintindu-și-l, cu toții, ca pe un tiran însetat de sânge”¹⁷.

Astăzi, privind apusul de soare peste vechiul Ierusalim, e greu de închipuit cum se vedea acesta prin ochii lui Irod, în urmă cu două milenii. Obiect al dorinței mistuitoare, posesiune care nu i s-a dăruit niciodată deplin, un oraș pe care regele trebuie să-l fi iubit cu patimă, din moment ce a cheltuit averi peste averi ca să-l împodobească, dar care, la rândul lui, nu l-a iubit niciodată, rămânând permanent de o încăpățănare surdă, nimicitoare, rece ca gheața, cu tot climatul său torid – mărturie că nici măcar iubirea zidurilor nu poate fi cumpărată. Dar orașul nu i s-a refuzat numai tiranului edomit, ci tuturor acelor care, de atunci încolo, au avut naivitatea să creadă că-l pot stăpâni cu adevărat. Că-l pot îmblânzi. Căci cine a avut vreodată, cu adevărat, Ierusalimul?

„Născut iaste Cela ce simte apusul”¹⁸, spunea marele nostru sfânt oriental, contemplând ziua Nașterii Domnului și referindu-se, desigur, la cel mai frumos apus pe care l-a văzut, în întreaga lui viață, cerul: apusul Celui ce este mai dinainte de apus, Al Celui ce singur a văzut apusul pe când soarele nu exista, ci lumina se purta liberă în văzduh, încă neîncăpută. Neîmblânzită. Născut este și simte deja apusul – apusul Său sângeros, apusul de foc al Templului, apusul înnegurat al zeilor, apusul tuturor oamenilor. Și ultimul apus de soare, când Se va întoarce, în sfârșit, la bătrâna Sa cetate de scaun, să judece lumea.

Până atunci, scăldându-se în lumina piezișă a după-amiezii, întins ca un pui de leu la soare, Ierusalimul șade impasibil în același loc, în ciuda veacurilor care îl împresoară. Nu vede nimic pentru care ar merita să se ridice. Cetatea Marelui Împărat a împrumutat ceva din trăsăturile Stăpânului ei – obiceiul acela de a rămâne de neclintit, indiferent de vicisitudini. Și, deși nu există oraș pe care lumea să-l fi lovit mai greu, nici oraș mai rupt de lume nu există.

¹⁷ Seth SCHWARTZ, *The Ancient Jews from Alexander to Muhammad*, Ed. Cambridge University Press, Cambridge, 2014

¹⁸ SF. IER. ANTIM IVIREANUL, *Didahii (Cuvânt de învățătură în 25 a lunii dechemvrie. La Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos)*, Ed. Litera, Chișinău, 1998